

הרב בנימין יעקב רקובר

מדרגות בקדושה

(חלק ד')

- יב. האחדות והפירוט
 יג. האחדות המתגלה מתוך הפירוט
 יד. הצורך בפרטים על מנת לגלות את האחדות
 טו. הפרטים הבונים כלל מחודש
 טז. העלמותו של הפרוד בכלל
 יז. הפרוד בעולם החיצוני והאחדות בעולם הפנימי
 יח. האחדות נותנת ערך לפרטים
 יט. האחדות והפרוט בבמות
 כ. חשיבותו של מדרגות הביניים

יב. האחדות והפירוט

אלא שבדרך זו, של האחדות, קיימת סכנה. ההולך בדרך האחדות, יש חשש שלא יבחין בפרטים השונים. "כשמסתכלים בעולם בהסתכלות אידיאלית שאור הקודש מאיר עליה את זהרו, אין רואים דבר פרטי מצד פרטיותו, כי אם בכל תזיון, בכל פלוגה, אפילו הקטנה שבקטנות מהחלקים הישיים והמעשיים, רואים הופעה תוצאת תנועת הכל" וכו'^{101א}, ומתוך כך שרואים בכל הופעה דבר כללי, יש חשש שלא יבחינו בפרטים. "הגלים העליונים פועלים על נשמתנו בלא הרף. תנועות הרוח הפנימיות שלנו הרי הן תוצאות מאותן ההמיות שהכנור הנשמתי שלנו הומה, מתוך הקשבותיו שהוא מקשיב את הד קול האצילות העליונה. אף על פי שלא נדע עד מה, ואין בידינו לא לפרט, וקל וחומר לסכם, ולא להקציב את הענינים שההמולה העליונה עסוקה בהם, בכל זאת הננו מקשיבים הקשבה כללית, קול דברים אנו שומעים. אף על פי שאיננו מאזינים חתוכי אותיות ופירודי מלים, כל עמלנו התורני והמדעי הוא דק לברר מאותו הקול העליון שהולם תמיד באזננו הפנימית, כמה שאפשר, ברורי דברים, למען נוכל להציגם לפנינו ולפני זולתנו בצורה המביאה לידי מעשה ולידי עיון מסודר ומעורר כראוי"^{101ב}, אך יש גם חשש שההמולה הזאת תשאר בלא חיתוך האותיות ופרודי המלים. "כשהאדם חפץ ללמוד, ואין רוחו מתיישבת בקרבו בכל ענין שמתחיל ללמוד, ונדמה לו אז שהוא צריך לאחוז בענין

101א. אורות הקודש ח"ב עמוד תיב: "התנועה הכללית וההשגחה".

101ב. אורות הקודש ח"ב עמוד שלד: "הקשבה העליונה", וראה גם בהערות שם (עמוד תכב).

אחר, זה בא מחמת רוב שפעת המחשבה, שהיא חפיצה דוקא לכלול את הכל, ואינה רוצה בהתייחדות של איזה דבר מוגבל. ואף על פי שהכרח הוא לנצח גם את החסרון הזה, שהוא בא מתוך יתרון, מכל מקום אי אפשר להתנהג עם ההדרכה לניצחון זה כעם הדרכה לניצחון של חסרון הבא מתוך שפלות, כי סוף כל סוף צריכים לדעת שאי אפשר לעקור מתוך הנשמה את הנטייה של גדולה והרחבה רוחנית שכבר זכתה לה¹⁰¹. על האדם לדעת שזו היא טעות לחשוב שאין כלל הבדלים בין דבר אחד למשנהו, וכי כל המציאות חד-גונית היא. "אומרים טוענים נוטים להסתת: האליליות עזיזה היא בהבלטת רשמי החיים, בהבעת הפרטיות, בחדירה אל היופי ואל העשירות הגוונות; האחדות האלהית מטשטשת את הכל; מכל הגוונים גון אחד היא עושה, ועושר החיים מתדלדל"¹⁰² אולם "באה טענה זו מחסרון ידיעה וכהות רגש"¹⁰². ובאגרתו לשמואל אלכסנדרוב¹⁰³ מכנה מרן הרב זצ"ל טעות זאת בשם: "דלטניזמוס שכלי"¹⁰⁴, ומוסיף: "ודאי טועים הם אותם שסוברים שאין שם הפכים; שהכל מתגלה בגוון אחד". יש הבדלים בין דבר אחד למשנהו. "האחדות, המחיה את הריבוי, הסופגת בתוכה את הריבוי, וממעל לכל מציאות ולכל תוכן היא מתנשאה, לא תוכל להמעיט את רשמי החיים, כי אם להרבותם על ידי שפעת אומץ וגודל האחדות לתוך הריבוי, וכל אחד מניצוצי הריבוי יש בו ברכה של גודל אין סוף" וכי¹⁰². יחד עם ההכרה בכלליות ההויה, יש מקום גם לפרטים השונים: "עם כל הכלליות הרחבה, שעל ידה החזיון של ההויה זורח בהדרת טובו ונעימות חסדו, יש עדיין זיקוק פרטי התופס מקום גדול, והוא מוגבל בגבולים שהם מבדילים בין איש לאיש וקניניו, בין עם לעם ושאיפותיו, וקל וחומר בין הטוב והרע בחיים ובמעשה, בין אור לחושך, בין קודש לחול, בין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה, ואפילו בין קודש לקודש, בין חיון וחיון דחיון. ועל יסוד הבדלה עמוקה זו הולך הדעת ומתרחב, מתבהר ומתענף, וממלא את כל החדרים בהון יקר ונעים, שעל גביו אור החסד העליון, הממולא זוהר תפארת, הולך וזורח בגאון הודו, והוא נעשה בנין מתקיים לדורי דורות, עמוק ממעמקי תהומות, ומושרש בשרשים עצומים" וכי¹⁰⁵. ומכאן גם המקום להבדלים המעשיים: "אמת הדבר שהגלות גרמה הרבה לחילופי ההוראות והמנהגים שבין חלקי האומה שנתפזרו, אבל לא ע"י זלזול במסורת מורשת אבות נוכל לתקן דבר זה. שאיפה נעלה היא, שנוכל להוציא אל

101. ערפלי טוהר עמוד נז.

102. אורות הקודש ח"ב עמוד תג: "הרבי האחדותי".

103. אגרות ראייה אגרת מד וח"א עמוד מט במהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"ב, וראה עוד במה שכתב שמואל אלכסנדרוב על הרב ומובא בסיני כרך ק עמוד ריז, משם משמע שהרב מתייחס בדבריו אלו לגישתו של אחד העם.

104. עיוורון חלקי.

105. אורות הקודש ח"ג עמוד שלו: "התפשטות החסד וגבוליו".

הפועל תקנות כלליות שעל פיהן לא נסבול מאלה הפרודים, ואף על פי שאינם פוגמים את האחדות הפנימית, שהרי אנחנו מודים זה לזה שכל אחד חייב להזהר במנהגי אבותיו ולשמר את קבלתם" וכו'¹⁰⁶.

יג. האחדות המתגלה מתוך הפירוט

"האמת היא אמת אחת, המתגלה לפי ערך המשיגים בכיונים שונים"¹⁰⁷, ודווקא מתוך הניגוד והסתירה הנראים בין הדברים השונים, נוצרת האחדות, וכפי שכותב מרן הרב זצ"ל בפתיחתו לספרו 'אדר היקר'¹⁰⁸: "ימים רבים עברו על החכמה המכנית, והחק המלא שגיאה 'ששני כחות המתנגדים זה את זה הם מולידים שלילה בהפגשם' היה לקו להתעשייה, שהיה לה כעול ברזל על צוארה. אבל באו הנסיונות, והתרחבה ההכרה, עד שצעדה בגאון ההחלטה כי לא שלילה יולידו שני כחות המתנגדים בהפגשם, כי אם 'כח חיובי מחודש', שגם הוא יהיה לכח פועל ליהנות בו בני אדם כשידעו איך להשתמש בו... חק התולדה החיובית של פגישת הכחות המתנגדים השלים את הכרת אחדות הכחות שבמציאות המעשית, הפועלת בחומרים. ונושאי דגל האחדות העליונה, המאירה את כל מחשכי העולם עדי עד, חכמי ישראל, אבות התעודה, אמרו לנו זה כבר: 'הללו מטמאים והללו מטהרים הללו אוסרים והללו מתירין... אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרו, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא', ו'אלו ואלו דברי אלהים חיים'. זהו החותם הגדול של אחדות המחשבה, שמתמם את החזיונות המתנגדים בהפגשם על פני אופק המחשבה והרוח, שמכיר איך שהם מביאים ברכה לעולם" וכו'. לפעמים אין מבינים זאת. לפעמים "עומד האדם ותוהה, איזה צורך יש בכל המון המעשים והברואים המשונים והרבים, ואיננו מבין איך הכל הוא חטיבה גדולה אחת"¹⁰⁹, אולם תשובתו בצדו: "החיים התרדמתיים שבדומם הם התחלת הברק ההולך ומזהיר בתוך העולם הצמחני, מתפלג לאלפי רבבות קוים מיוחדים ושונים, באים הם עד מקדש החיים, ושם הם מתנוצצים כבר בעליצות, הולכים ועולים עד רום עטרת ברואי עולם, האדם, שכל מהות חייו, זרמי אורותיהם, והתמדת הלך נפשו העולה למעלה, הם הם רק גלי ים גדולים, שהם הולכים ושבים מכחם של כל תנועות החיים שבמציאות, מראשית הקטנות של החיים עד גדלותם, מדומם עד המדבר" וכו'¹⁰⁹. התשובה היא, שדווקא הדברים המנוגדים זה לזה, הם היוצרים את האחדות: "המחשבה

106. אגרות הראיה אגרת תקסה (ח"ב עמוד רג), וראה עוד באגרות תקעח (שם, עמוד רטז), תריא (שם, עמוד רלט), אקסד (ח"ד עמוד קנג).

107. עין איה לברכות דף יד, פרק שני סעיף ז (עמוד 72 במהדורת ירושלים תשנ"ה).

108. מעט צרי, פתיחה לספר אדר היקר (עמוד יג במהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"ז).

109. אורות הקודש ח"ב עמוד שסא: "חטיבת דצח"מ", וראה בהערות שם (עמוד תרד).

הישראלית הנשאה לא תסבול כלל אי התאחדות ההפכים, ואיך אפשר שמה שאנו רואים בכל העולם המוחש, שהחיים וכל תכונה מסודרת נבנו מקיבוץ והתאמת ההפכים, מחיוב ושלילה, מקור וחום, מזו"נ, ובעולם האידיאות שמה יהיה מדבר ציה ושממה, פירוד ורקבון, בלא קישור ויחש, כי אם מהומה ומבוכה... אבל כמה אמת ומבורר הוא שהפרצופים העליונים שבכל העולם הרוחני המתגלה בכל הנשמות שבכל המשיגים שבכל מקום ומדרגה שיש שם נשמה והשגה, הנם מזדווגים ומתאחדים, מתהרמנים ומתקשרים כעין עלמא תתאה, וגוונין דלא מתחזיין מותגלים לו ע"י גוונין דמתחזיין... ודוקא על ידי חבר אופקים רבים מתקרבת ההכרה לידי הכל, אע"פ שהם ודאי נראים כסותרים זה את זה וכי¹¹⁰. דוקא מתוך הכרת ההבדל שבין הדברים ניתן להגיע להבנת השווה והמאחד שבהם: "לולא ההשתוות שיש בהויה לא היתה שום חכמה יכולה להתפתח, וכיון שהיצירה הרוחנית היא נכבדה כל כך, והחכמה היא כל כך מחיה את הכל, מוכרח הוא שסדר המציאות כולו תהיה בו השתוות של ערכים, עד שהחלק האחד מורה על חברו, והפרט על הכלל, הגשמי על הרוחני, והדמיון על השכל... אמנם גדלה של ההשתוות יוצא אל הפועל על ידי הכרת ההבדלה שבין כל ערך וערך, והחטיבה המבדלת היא מבררת את העומק של השיווי"¹¹¹. דוקא מתוך השוני, באה האחדות: "כל שיסתכל יותר האדם בתכן הנפשיות הפרטיות של בנ"א, יותר ישתומם על ההבדל הגדול שיש בין תכונה לתכונה, בין מצד החנוך והלמוד שהכה שורש בלב כל אחד באורח פרטי ומשונה משל זולתו, בין מצד התכונה הטבעית הקבועה בטבע היצירה, הפועלת ג"כ על המראה החיצוני של הגוף, ומ"מ דוקא ע"י השינויים הם מתאחדים כולם למטרה אחת, לבנין העולם בתעודתו הראויה לו" וכי¹¹², ו"מתגלה לנו ההויה בכל הקיפה, מיצור היותר קטן, עד ההופעה הרוחנית המלאה גבורה גדולה ותפארת... המאגדת את כל ההפכים, את ההוד ההוית, ובתפארתה המלא דעת מיסודת את יסוד הכל, מפרחת את פריחת הכל, כל הנשמות הרוחות והנפשות, כל התנועות והחפצים, הרצונות וההסכמות, כל השאיפות וההתפעלויות, וממציאתם בכל ערכיהם בקובץ אחד" וכי¹¹³.

דוקא מתוך ריבוי הגוונים והדעות, והבירור שלכולם יש מקום, וכולם באים לשם מטרה אחת, נוצרת השלמות והאחדות. "יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא

110. אגרות הראיה אגרת מד (ח"א עמוד מט במהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"ב).

111. אורות הקודש ח"א עמוד רמג: "השתוות הערכים", וראה בהערות שם (ח"ב עמוד תקצה).

112. עולת ראייה ח"א עמוד שפת.

113. אורות הקודש ח"ב עמוד שצג: "האחדות והשווי", וראה בהערות שם (עמוד תרו); ערפלי טוהר עמוד מז, ושם נדפס: "מתגלה לי" וכי'.

יבנה כי אם ע"י צביון אחד בדיעות ותכונות, וא"כ כשרואים ת"ח חוקרים בחכמה ודעת תורה, וע"י המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, כי השלום האמתי אי אפשר שיבוא לעולם כי אם דוקא ע"י הערך של רבוי השלום. הרבוי של השלום הוא שיתראו כל הצדדים וכל השיטות, ויתבררו איך כולם יש להם מקום, כל אחד לפי ערכו, מקומו וענינו. ואדרבא, גם הענינים הנראים כמיותרים או כסותרים, יראו כשמתגלה אמתת החכמה לכל צדדיה, שרק ע"י קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים וכל הדעות הנראות שונות, וכל המקצועות החלוקים, דוקא על ידם יראה אור האמת והצדק... כי הבנין יבנה מחלקים שונים, והאמת של אור העולם תבנה מצדדים שונים ומשיטות שונות, שאלו ואלו דברי אלהים חיים, מדרכי עבודה והדרכה וחנוך שונים, שכ"א תופס מקומו וערכו, ואין לאבד כל כשרון ושלמות כ"א להרחיבו ולמצא לו מקום, ואם תראה סתירה ממושג למושג, בזה תבנה החכמה ביתה... ורבוי הדעות שבא ע"י השתנות הנפשות והחנוכים דוקא הוא המעשיר את החכמה והגורם הרחבתה, שלסוף יובנו כל הדברים כראוי, ויוכר שאי אפשר היה לבנין השלום שיבנה כ"א ע"י כל אותן ההשפעות הנראות כמנצחות זא"ז... כי דוקא ע"י רבוי הכחות והתנגדותם תמצא פעולת החיים, אלא שערך ההבדל וההתנגדות נערך בערך מתאים, שכולם מובילים למטרה אחת... אבל צריך שימצאו הפכים כדי שיהי' מי שיעבוד ומה שיתאחד, ואז הברכה ניכרת ע"י הכח של אלו ואלו דברי אלהים חיים" וכי¹¹⁴, והשיעור של הכוחות הראויים ליצור שלמות של כלל הוא שישים ריבוא: "ששים רבוא הוא המספר ההכרחי לפי תכונת עם ד', כאשר עד זה המספר הי' העיכוב עד שעמדנו עליו להיות לעם בתחילת היותנו לעם בצאתנו ממצרים... ע"כ אותו המספר שכלל בקרבו את סכום הדיעות והפלגות וערכיהם הפרטיים מראש מקדם, מספיק ג"כ לעת כזאת להעמיד בנו את הצביון הכללי" וכי¹¹²; "יוסף השכיל שצריך דוקא ששים ריבוא, ויהיו מוכנים לתורה נצחית דוקא, ולולא הנצחיות שבתורה שמחברת כל הדורות, הי' כל דור ודור נידון בעצמו, ולא היה ראוי הים שיקרע לפני דור יוצאי מצרים, שהיה הקיטרוג גדול, ההלו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, רק מפני החיבור של הדורות העתידיים, וכ"ז רק בתורה נצחית שמחברת כל הדורות" וכי¹¹⁴.

דרך הבניין היא על ידי איחוד הפרטים: "את הניצוצות הפזורים אנחנו מעלים לכלל שיטות שלמות, כלומר עולמות מלאים מבונים בבנין שלם יבנו ברוחנו, יתכוננו בכליותינו, יבוצרו בחיינו הפרטיים ובחיי חברתנו כולה, יתערו וינטעו, ילכו מהם פלגים יבלי מים, ישלחו שרשיהם להעשות ארזים אדירים, ישבעו עצי ד' ארזי

114. עולת ראייה ח"א עמוד של-שלא.

114א. גנזי ראי"ה ח"ו, לשבת תנוכה סעיף א ועמוד 12.

הלבנון אשר נטע" וכו'¹¹⁵. וישנם אנשים מיוחדים המוכשרים לאחד בין הנטיות ההפכיות הסותרות והמנוגדות: "האדם צריך להכיר מנטיותיו הפנימיות את התוכן שהוא צריך להוציא מן הכח אל הפועל, וישמח תמיד בחלקו, ויחזיק בו בכל תוקף. ואם מרגיש הוא שיש לו תכונה מעורבת מכמה נטיות הפכיות, אל ישים אל ליבו מה שאצל רוב בני אדם נטייה אחת סותרת לחברתה, לחשוב שגם אצלו הדין כן, כי אז יאבד בידים חלק גדול מעצמיותו, אלא ידון שכיון שכך הוא טבע נפשו, הינהו מוכשר לאחד בקרבו את העניינים שאצל רוב בני אדם הם מפורדים, והשלמת חוקו תלויה היא דוקא בהשלמתם של כל החלקים וכל הנטיות השונות והמנוגדות. וזה נוהג בין בעבודות מעשיות, בין בהשגת תורה וחכמה, בין ברגשי הנפש ותכונות המידות. כי כלל הכל הוא שראש דבר תהיה הכרתו הפנימית, ואחר כך תבוא ההכרה החיצונית, שגם היא צריכה, מן הסביבה ומן העולם בכללו"¹¹⁶. וישנם יחסי גומלין בין אנשים כלליים אלו לבין אנשים המתייחדים בפרטים מסויימים: "המשיגים הכוללים בקרבם כמה ענפים בדעות במדות, בתורה ובעבודה, מוכרחים הענפים להיות אצלם לפעמים מכחישים זה את זה, מתוך ריבוי יניקתם במקום מצומצם, והם מוכרחים להתרומם למקור האחדות תמיד, ששם כל הענפים הם בחטיבה אחת, והשגה כללית אחת מחיה את כולם. ומכל מקום צריכים הם סעד מגדולים בעלי מקצוע מיוחד - שעל פי רוב הם יותר מפורסמים בעולם, מפני שההמון תופש את הזיו של מקצוע פרטי שמתרבה הרבה יותר ממה שהוא תופש את הגודל של עושר רוחני כללי - ואלה, הנשמות המיוחדות בחוגו, משפיעות הרבה עז וקדושה על הנשמות הכלליות, והנשמות הכלליות מתעשרות הרבה על ידי חבורן עם המקצועיות, והן חוזרות ומשפיעות עליהן שפע גדול מאד, הרבה יותר ממה שקבלו מהן, כי כל דבר פרטי, כיון שהוא נשפע לתוך נשמה כללית, נהפך אחר כך בכח עיכול רוחני לדבר כללי ומקיף הכל; הכל לפי ערך הכלליות ומדת ההקפה של הנשמה הכוללת"¹¹⁷.

יד. הצורך בפרטים על מנת לגלות את האחדות

אלא שכאן יש לשאול: מדוע אכן יש צורך להגיע לאחדות דווקא על ידי הפרטים? מדוע יש צורך בתחילה להגיע לפירוד ולפירוט, ורק מתוך כך להגיע לאחדות? לשאלה זו נותן מרן הרב זצ"ל תשובות מספר. התשובה הרווחת בדבריו היא שיש צורך להגיע תחילה לפירוט, על מנת לאפשר לכל פרט לפתח את עצמו ולהתעלות, ואז - כאשר הוא יגיע לשיא פסגתו כפרט - הוא יוכל ליצור יחד עם פרטים נוספים

115. אורות הקודש ח"ג עמוד קפד: "העלאת ניצוצות הקדושה".

116. ערפלי טוהר עמוד עד.

117. אורות הקודש ח"א עמוד נ: "הכוללים ובעלי המקצוע"; ערפלי טוהר עמוד עו.

שהתעלו, אחדות אידיאלית: "התכלית האחרונה של כל ההויה כולה הוא גילוי אור ד' ברום תענוגו העליון, באחדות עליונה כזאת שלא יהיה שום ניצוץ חיים שהיש העצמי שלו לא יתעלה למעלה הרוממה מכל רוממות זאת, ואז יהיה העילוי של כל ההויה כולה זורח בכל פרט ופרט בפני עצמו, כדוגמא של אספקלריא שכל מה שעומד נגדה מוזרח ונראה בה, ואין קץ לאושר גדול זה. ומשום כך צריכה היא ההויה להפרד בתחלה לחלקים היותר קטנים, וצריכות שבירות גדולות לצאת אל הפועל כדי להפריד את הנקודות, ואחר צחצוחם וזיכוכם הלא תהיה כל נקודה כוללת כל היש כלו, והכל מלא אור ד' וכבודו"¹¹⁸. ובמקום אחר מדמה זאת הרב לשתילים שצריך להרחיק אותם האחד מן השני על מנת שיוכלו להתפתח: "כל הניגודים הנמצאים בהדעות, וכל אותה האפסיות שלפעמים נראה מחוג אחד על חברו, והניגודים הללו מתגדלים ביותר כל מה שהדעות תופסות מקום יותר גדול ברוח האדם; למסתכל פנימי מתראים הם בתואר ריחוקים מקומיים של שתילים, שהם משמשים לטובת רעננותם ושביעת יניקתם, כדי שכל אחד ואחד יתפתח במילואו, ותהיה הסגולה המיוחדת של כל אחד מחוטבה בכל פרטיה, מה שהקירוב היה מטשטש ומקלקל הכל. והאחדות המתואמה באה רק מתוך זה הריחוק: שרי בפירודא וסיים בחיבורא"¹¹⁹. וכעין זה כותב הוא ב'אורות'¹²⁰, ש"יש שע"י הפירודים מתגווון כל טוב פרטי בגון מיוחד, ואין גון השרוי באחר דוחק אותו לטשטש את צורתו, ומתוך כך מתעשרת כנסת ישראל ברבוי אורות, והרבויה הזה עצמו הוא יגרום את השלום היותר גדול ויותר פנימי". על נשמת האדם הפרטית להשאר עצמאית, ללא השפעות זרות, ורק כך תוכל לבנות את הבנין האידיאלי: "כל מה שנכנס בנשמה אחת מהשפעת חברתה, אע"פ שמועיל לה הדבר מאיזה צד, שסוף כל סוף הוא מקנה לה איזה ידיעה או איזה הרגשה טובה ומועילה לפעמים, הוא עם זה מזיק לה גם כן במה שהוא מערב יסוד זר במהותה, ואין העולם משתלם כ"א במעמד של שלילת ההשפעה הזרה: ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ד', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם. המהלך השולל את ההשפעות הזרות, לגבי כל פרט, אע"פ שנראהו בצורה הורסת, היא הסתירה המביאה לידי הבנין היותר קיים ויותר משוכלל, והוא המבוא היחידי לחיי העוה"ב: 'ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם' - 'עדנך' אין כתיב כאן, אלא 'עדניך', מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עדן בפני עצמו"¹²¹, ורק מתוך העדן הפרטי הזה יכולה לבוא הכלליות: "וצדיק באמונתו' - שלו דוקא - יחיה, ומתוך האמונה המאירה

118. אורות הקודש ח"ב עמוד שצד: "הופעת כללות ההויה".

119. אורות הקודש ח"א עמוד טו: "ערך הנגודים", וראה בהערות שם (ח"ב עמוד תקעח).

120. אורות, אורות ישראל פרק ד סעיף ו (עמוד קמט).

121. אורות הקודש ח"א עמוד צה: "שלילת ההשפעה הזרה"; ערפלי טוהר עמוד סא, וראה

שם בשינויים. וראה בהערות לאורות הקודש (ח"ב עמוד תקפד).

שלו, המכינה לו עדן בפני עצמו, יוצא הוא לטייל בחצרות ד', שרשות הרבים מעורב שם, ונעשית דעתו מעורבת עם הבריות: יפצו מעיניתך חוצה ברחבות פלגי מים" וכו'¹²². מתוך ההתפתחות העצמית במצב של הפירוד, יכולה אחר כך לבוא האחדות: "הרגלים משמשות פעולת ההליכה ופעולת העמידה. לפעולת ההליכה עיקר שימושן הוא במה שהן נפרדות; בפעולת העמידה עיקר שימושן הוא במה שהן מתאחדות. במהלך שלמות האדם יש הליכה, להוסיף לקנות שכליות ומעלות מדותיות, ויש עמידה, היינו שהדברים שקנה יהי' קנינם חזק בנפשו, לא יפסידם איזה שינוי וניסיון במצבו. וזהו 'מי יעלה בהר ד' ומי יקום במקום קדשו' וכו'¹²³. מתוך הפרטיות של הפרט, בין אם הוא אדם, אנושיות או עולמיות, יכולה לבוא האחדות השלמה: "איש יחידי צריך למצא עצמו בעצמו, ואחר כך הוא מוצא את עצמו בעולם המסבבו, שהוא חברתו, צבורו ועמו; הצבור מוצא את עצמו בעצמו, ואחר כך הוא מוצא את עצמו באנושיות כולה; האנושיות היא מוצאה עצמה בעצמה בתחלה, ואחר כך היא מוצאה את עצמה בעולם; העולם מוצא את עצמו בעצמו, ואחר כך הוא מוצא את עצמו בעולמים כולם המסובבים אותו; הסביבה העולמית בכללותה היא מוצאה את עצמה בעצמה, ואחר כך היא מוצאה את עצמה בהכללה הסוג סוגית העליונה של כל העולמיות; העולמיות היא מוצאה את עצמה בעצמה, ואחר כך היא מוצאה את עצמה בהחוסן המלא, בהאור העליון, בהמון החיים ומקור יממיהם, בהאורה האלהית. ואז מתאחדות כל ההכרות הללו יחד, וחוזרות ונעשות חטיבה אחת, שכללותה היא אדירה לאין חקר, ופרטיותה היא חסינה, תמימה, שלמה ומבוטלה עד אין קץ ותכלית, ושטף החיים הולך ושוטף, ואור הקדש הולך ומתגבר, ושרים כחוללים כל מעיני בד"¹²⁴. וכך משתלבות הן שתי המגמות, ההבדלה וההכללה, כשכל אחת ממלאת את תפקידה: "שני קוים עוברים לפנינו בהדרת הכלל והפרט, קו המבדיל וקו המחבר. הקו המבדיל הוא ההתכנסות האישית, שהיא באה מתוצאת השאיפה להשלמה רוחנית פנימית... אבל בתוך עמקה של הבדלה זו - התחברות והכללה גנוזות הן, כלולות הן בכללותה. הכחות המפוזרים בכל המרחב, שמהם יבדל הנבדל, הולכים הם ופועלים לטובה בעצמיות העליונה של הצביון השלם הנבדל, והשאיפה מזיזה הזזה פנימית אדירה אצילית ומקודשה את כל המרחב. האדם, בהתבדלותו מכל החי, והתרוממו בספירתו העליונה, הוא מתכשר דוקא על ידה להתעלה ולהאדר, עד היותו צביון כללי הנושא בתוכו את ההתעלות הרחבה של כל העולם כולו; האומה המיוחדת, סגולה מכל העמים, בשמרה את כל סגולותיה הפנימיות, בהתבדלה מכלם, הרי היא מוכנה להתכשר להעשות לאור גוים ותשועת אפסי ארץ; השבט הלוי, בהתיחדותו

122. אורות הקודש ח"א עמוד צט: "אמונת הנסתר והעצמיות"; ערפלי טוהר עמוד פה.

123. עין איה לברכות דף י, פרק ראשון סעיף קנג ועמוד 61 במהדורת ירושלים תשנ"ה.

124. אורות הקודש ח"ב עמוד תמז: "מעלות ההכללה".

בתנאיו המובדלים, הרי הוא מתאצל והולך ושומר את צביונו, מתקדש ומתנשא עד היותו לברכה לכללות האומה; והכהונה, בקדושה המיוחדת, הרי היא מתעלה עד כדי שאיבה עליונה של רוח הקודש, לאושר הכלל כולו, ועילוי מהותו היותר פנימית; החברים, יחידי הסגולה, בהבדל מעמי הארץ, הרי הם שומרים את שאיפתם הרוממה, העולה למעלה למעלה מכל הערכים הרגילים, ומתחטבים להיות לנושאי כשרונות ורעיונות שבהתפשטם הרי הם למקור ברכה לרבים, ובעמידת צביונם בחיים הרי החיים בעצמם מתבססים, מוצאים את ערכם, והולכים במסלה הקולעת אל מטרתם הנצחית והזמנית. וזאת היא נחלת ד' בכל דרך הקודש: הפרדה על מנת התחברות... סטרא אחרא שרי בחיבורא וסיים בפירוודא, וסטרא דקדושה שרי בפירוודא וסיים בחיבורא, ושם גופיה איקרי שלום" וכו'¹²⁵. ומכאן גם ההדרכה המעשית להתחלקות החיובית והשלילית: "הדבר ידוע, שהתחלקות מפלגות בעם גדול הוא דבר המועיל לשכלולו של העם, כשהולכות בנתיב הצדק, כמו מפלגת חכמים, חסידים, אומנים, איכרים, ואפילו מפלגות של דעות מחולקות בדרכי המוסר וההנהגה, במדיניות או בעבודת ד' - מביאה כל אחת תועלת וטובה, כי כל מפלגה משכללת מקצע מיוחד שמועיל לעבודת הכלל ושלמותו... אבל הכתות הרעות העומדות בישראל לפעמים להרס תורה ומצות - שהן בית חייהם של ישראל - הן אינן נולדות מטבע רוח הכללי של העם, כמו שאר כתות ומפלגות המועילות לשכלול והתפתחות, כי הכתות הנוגעות בחייהם של ישראל, לשום איבה בין ישראל לאביהם שבשמים, לבטל אחדותן של ישראל וקדושתן ע"י מרידה בתורה בכלל, להשפיק בילדי נכר ודעות רעות וזרות שהן כרקב לישראל - הן אינן פורחות מרוח העם הפנימי האמיתי כשאר מפלגות מועילות, ואין בכח כנסת ישראל כלל להוליד גידולים רעים ומאירים כאלה, רק מרוח משחית חיצוני נולדו... ע"כ א"א להם להתקיים בישראל"¹²⁶.

טו. הפרטים הבונים כלל מחודש

סיבה נוספת לצורך בהפרדה בין הפרטים היא היכולת ליצור מן הפרטים השונים תרכובת. מחודשת: "את התכונות הרוחניות של צד הקדושה צריכים לבחון בבחינה מדעית הדומה לבחינה חימית, לדעת את פרטי היסודות שבהרכבתן, ועל פיה נוכל למדש הרבה, ולהוליד תוכנים חדשים מצירופי ההרכבות, ולזקק ולהעלות את הענינים הישנים ממש כמנהג החכמה המעשית שבחימיה"¹²⁷. ומאידך גיסא, על ידי פירוט הדברים ניתן לזקק את הטוב ולהוציא ממנו את הפסולות: "צריכין לפתח

125. אורות הקודש ח"ב עמוד תלט: "הבדלה והכללה".

126. עין איה לברכות דף י, פרק ראשון סעיף קכד (עמוד 48 במהדורת ירושלים תשנ"ה).

127. אורות הקודש ח"א עמוד רמח: "הבחינות הרוחניות".

אורות גדולים להבין ולהשכיל שגם מפירודי הדעות יוצאת טובה כללית. מתוך כך אין המדות הרעות, הדבוקות כפסולת בתוך האוכל של קדושת ישראל, מתחברות ביחד, ובפנימיות הלב הקשר גדול ועצום, ונמצא שצד הטוב מתאחד וצד הרע מתפזר, ויתפרדו כל פועלי און" וכו'¹²⁸. וכפי שמרחיב מרן הרב זצ"ל ב'מוסר אביך'¹²⁹: "בכל המדות, כאשר נחקור לדעת עיקר שרשן, איך להזהר מאיסוריהן וללכת בהן בדרך הישרה, צריך להבין חומר המדה, מהותה וצורתה. והנה, כמו שאנו רואים שכל החמרים הגשמיים מורכבים מיסודות, וגם היסודות בעצמם מורכבים, וכפי הכלל האמתי שהודיעונו חכמי האמת שאין מציאות פשוטה זולת המאציל א"ס עכה"ע ב"ה, ואפי' הספירות העליונות מורכבות וממוזגות מכללות המדות של מעלה, ש'אין דבר שבקדושה פחות מעשרה', וע"כ צריך להבין את החומר כמו שהוא בעיקר הרכבתו. וכמו כן גם המדות שבנפש מורכבות מכחות יסודיים, וכפי הרכבתם ישתנו, וצריך המעיין לדעת האמת לחקור על פרטי הרכבתם ומחלקותיהם... אמנם מי יודע אם נמצא כל היסודות שמהם הורכבה, והלא גם בחמרים אין אנו בטוחים אם נמצאו כל היסודות ואע"פ שיש מונים כעת ס"ג יסודות, ומתאים הדבר ע"פ דברי הקבלה¹³⁰ שעיקר הבנין הוא מס"ג דבינה, מ"מ הלא יש מילויים דמילויים לכמה בחינות), מ"מ כל מה שנוסיף בזה דעת, נוסיף לקח, וכשנרגיל עצמנו בשלמות הידיעה בזה יקל עלינו עול הזיכוד" וכו'; "יש מדות שהן מצרניות מטבען, וכשרוצה האדם לצייר בו איזו מדה, שלא באופן ברור, תמשך ממילא אחריה הסמוכה לה, אע"פ שאינה הגונה ואינה דרושה לחפצו. וצריך האדם להעמיק לדעת להפריד - בכח החכמה זהבינה שעולות למעלה מטבען של המדות, ומכניסות את המדות בחדריהן¹³¹, ומציירות אותן כראוי, ומפרידות הראוי להפריד - כל מדה ממדה שהיא מצרנית בטבעה, לקחת כל מדה בפני עצמה שלא תעלה ערבונה¹³² עמה. וזהו כעין הנסירה שזכר האר"י ז"ל¹³³" וכו'¹³⁴.

128. אורות, אודות ישראל פרק ד סעיף ו (ועמוד קמט).

129. מוסר אביך פרק ג סעיף ב (ועמוד סד).

130. עץ חיים היכל א שער א פרק ג, ד, ומבוא שערים שער או"א פרק ט, דעת חכמה ידיעה ג ס' כח והערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל.

131. ע' משלי כד, ד, וזה משפטים סכג והערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל.

132. עבודה זרה לט ע"א ור"ח שם והערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל.

133. עץ חיים שער הכללים פ' יג, שער בט שער הנסירה (הערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).

134. מוסר אביך פרק ג סעיף א (ועמוד ס).

טז. העלמותו של הפרוד בכלל

ב'אורות הקודש'¹³⁵ מגלה לנו מרן הרב זצ"ל נדבך נוסף בהבנת הדבר. מרן הרב זצ"ל שואל שם: "למה לא יהיה הכל נשגב, הכל טוב גמור, הכל גדול?", מדוע יש הבדלים בין הדברים? יש גבוה יותר, ויש נמוך יותר. "ואם נבא לומר: חילוק מדרגות צריך בשביל שכלול העולם, כבר אנו נכנסים בשער הנמנע, כלומר שאי אפשר להמציא את השכלול כי אם על פי אלה התנאים של חילוק המדרגות, והנמנע כבר פוגם את טעמנו העליון, מה שאנו מרגישים ביכולת המוחלטה האין סופית של מחולל כל". והרב משיב: "אבל כשנבא להעמקת התוכן, הננו עוקרים את כל היסוד המטעה האומר מאמר מוחלט על דבר חלוקי המדרגות... שעל פי ההתגלות האמתית של הכללות מתגלה השקפת האחדות, ובאחדות באמת הכל גדול ונשגב, ולא יש כלל קטנות ומיעוט... שמה שנקלט בנו שהגודל והאור הוא הטוב והאושר המוחלט - הוא תוכן אמת במקומו, במקום שראוי הגודל והטוב הבלתי ספור להגלות, אבל במקום שהמיעוט ראוי, המיעוט והקוטן הוא הטוב המוחלט והגמור, כמו הגודל במקומו, וחוזר הכל למעמד של טוב גמור שאינו צריך לנמנע כלל, מוסקר בשתי סקירות המתמימות זו את זו, שהאחת היא נשמה לחברתה, שהיא כמו גוף לה, והחשכה היא משכללת את הטובה כמו האורה, ולית יממא בלא לילא, והיום והלילה יחד מבססים את ההשלמה הצורתית של הזמן. ואלמלא היתה החשכה, שהיא מראה את ההשקפה המפורדה - לא היתה הדחיפה של ההתעלות התדירית, שהיא היסוד המשלים את כל... אלמלא השקפת הפירוד, היה מוסקר רק התוכן השלם, ולא היה שום צעד של הוספת וחידוש התעלות. ונמצא שהמיעוט הגורם את חידוש ההתעלות, הוא ממש טוב גמור, כמו הטוב המוחלט שמצד תכלית ההשלמה העליונה האין סופית שלו אין בו שייכות לתוספת והתעלות" וכו'. מרן הרב זצ"ל מבאר, שרק בהסתכלות החיצונית נראה לנו שיש מדרגות במציאות, שיש מציאות רוממה, ויש מציאות נמוכה. אולם למעשה, כאשר מעמיקים להתבונן, מגלים אנו שגם המציאות הנמוכה - רוממה היא, מצד שהיא מביאה לחידוש ולהתעלות, וכן גם מצד מקורה: "שאכן גדלות עליונה יש גם בכל קוטן; אין גבהות לפני המקום, ולא שפלות, אין קטנות ואין גדלות, כי הכל רם ונשא והכל שפל ונמוך: הכל רם ונשא מצד מקוריות החיים של אור חי העולמים ששוטף בכל, והכל שפל ונמוך אלמלי יצוירו שהנם נשארים לעצמם בלי מקור האור" וכו'¹³⁶. ובאגרתו לשמואל אלכסנדרוב¹³⁷ מוסיף מרן הרב זצ"ל ומבאר: "כמדומה אני, שאני פטור כבר

135. אורות הקודש ח"ב עמוד תסא: "מעוט ורבויו הטוב"; וראה עוד בהערות שם ועמוד תרט).

136. אורות הקודש ח"א עמוד קה: "הרזיות הפרטית".

137. אגרות הראיה אגרת מד וח"א עמוד מט במהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"ב.

מלדבר עם כבודו בפרטיות ע"ד התימה של האין וע"ד הזרות של התאחדות ההפכים. הכל בא מסבה של הסתכלות ארעית בפנים וקבועה בחוץ... מה טוב ומה נעים, מה אמת ומה שמח הוא המשפט האמיץ והגדול הזה, המנחה את האדם עלמות: 'בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך'. הבנה פשוטה וישרה, שכל מה שאנו רואים, שומעים ומרגישים מכל הענינים, וק"ו מענינים המוסריים והשכליים, וביותר מענינים האלקיים, הכל המה בתור מלבושים, שמות, שתחתם נמצא תוך עצמי, ליותר קיים ויותר חי ואחדותי, שבזה הכל מתאחד. כל ההשכלות שלנו הנן צדדים אחדים מהצורה הפנימית המתגלה ע"י הציורים הפנימיים בחלקים ידועים, כהתגלות חלק אחד מן הים לעומד בצדו, ודוקא על ידי חבור אופקים רבים מתקרבת ההכרה לידי הכל, אע"פ שהם ודאי נראים כסותרים זה את זה. זהו אפילו בעולם האוביקטיבי, ומה נאמר עוד בדבר העולם הסוביקטיבי, שעלינו להסתכל רק על היופי, ההתאמה וההצטיירות הפנימית, שכיון שאנו יכולים לדרוש ולאגד - הרי הוא מאוגד והוא מקושר, ורק נמיכות ההשקפה תוכל לתבוע לקצץ ולהפריד, או אפילו להרפות מלאחד, גם זאת היא כמו פילוסופיא של עצלנות" וכו'. והדברים מוסיפים ומתבארים באגרת נוספת לשמואל אלכסנדרוב¹³⁸: "כעת מונח לפני מכתבו האחרון, ואתפלא, שעל מה שכתבתי בענין אחדות ההפכים, משיב כבודו עלי מהדבר הידוע שאין אפשרות לשני הפכים שיהיו בנושא אחד. ותמיהני, וכי לזו אנו צריכים? הלא עיקר הצד של חידוש שבדברי הוא מה שמצד המחשבה העליונה, הסוקרת את עמקם של דברים, אין במציאות כלל הפכים, וכ"מ שיש הפכים - יש שם בודאי איזה תנאי נעלם, שכשיתפרש נמצא ששני המשפטים שנראו במבטא ובציור הפכים, שאחד מהם הוא בנוי על צד אחד מהמשפט, והשני על צד אחר, ונמצא שע"י שני ההפכים יחדיו אנו רואים את המשפט משני צדדיו, ונמצא שאין כאן הפכים בדרך החלט, ומצדם אין כאן נושא אחד, כיון שהיחושים של הנושא הם שונים" וכו'. כל הסתירות והניגודים הם מהצד החצוני המצומצם של המקבלים, אבל מהצד הפנימי הכל הוא מאוחד: "כל ציור דוחק באיזו מידה את חבירו בזמן שאינו מתייחס עם הראשון לשכללו ולהרחיבו יותר, ועל פי זה כל חכמה דוחקת במידה ידועה את רגלי חברתה. מובן הדבר שדוחק זה הוא רק מצד הסגנון המיוחד שיש לכל חכמה, שמצידו הם דברים חלוקים, אבל מצד פנימיותה של ההכרה אין הבדל כלל, וכל הדיעה היסודית אחת היא, וכל הכרה וידיעה מעשרת היא את הכלל של כח המכיר, והשפעה הרוחנית מתגברת על ידי כל פלג נוסף מאיזה מין שהוא. אבל מצד המקבלים הדבר תלוי עד כמה הירידה לעומק עצמיותה של ההכרה מגעת, שבאותה מידה שהשכל עסוק בצד הסגנוני החיצון, ככה מתגברת הדחיקה והסתירה, ועד

138. אגרות הראיה אגרת קי וח"א עמוד קלג במהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"ב.

כמה שההארה השכלית חדרה לתוך העומק העצמי של הידיעה, מתאחדים העניינים והעושר מתגדל. כל הידיעות שבעולם, הפנימיות והחיצוניות, הקודש והחול, הטוהר וטומאה, הקרוב והרחוק, מתאחדים מצד נשמת ההכרה, וכל המתאחד יותר באור זה הפנימי של הנשמה, הכל מתעכל אצלו לאור קודש וחיים של נצח והוד" וכי¹³⁹:

"אין להיבהל מקיבוץ הפכים גדולים כפי המפורסם, כי כל הנראה לרבים כדברים חלוקים והפוכים הוא רק מפני קטנות שכלם וצמצום השקפתם, שאינם רואים כי אם חלק קטן מאד של השלימות העליונה, וגם זה החלק בצורה מקולקלת מאד. אבל בעלי הידיעה המחזורת - מחשבתם מתפשטת למקומות שונים ומרחבים גדולים, ותופסים את אוצרות הטוב שבכל מקום ומאחדים את הכל ביחד ביחודא שלים"¹⁴⁰. בעולם האידאי אין מקום לניגודים וסתירות: "התשובה מורה שיסוד המעשים כולם הוא התמצית הרוחנית שבהם, אותה ההטבעה שמטביע המעשה ביסוד הנפשי. וכאשר באמת תכני המעשים אינם רק מושגים סמליים בלבד, כי אם הם ארוגים ביסוד העולם הממשי, הננו קרואים לומר שהעולם הממשי כמו שהוא, הוא אמנם עולם מחולק, שכל סדריו מתאימים זה לזה, אבל שרשו הוא היסוד המחשבתי, הכולל ומקיף אותו ונעלה ונשגב ממנו. והתשובה מרוממת את האדם ועולמו לעולמה היא, ששם המציאות כולה עומדת בהירות התוכן הרוחני שלה, והעולם ההוא בעוצם רוחניותו שולט הוא על עולמנו המעשי המוגבל. וכפי אותה ההטבעה המחוקה בעולם התשובה העליון על ידי המחשבה, נקבעת היא ההסדרה של העולם המעשי"¹⁴¹. וההבדל הזה שבין העולם החצוני המפורד ובין העולם הפנימי המאוחד מבוטא הוא אף במספרים: "מהות המספר הוא הבעה של קישור בהדברים שהם נבדלים לעינינו; תוכן של יחס בין פרטים מאיזה סוג שהוא או מין. המספר בתור סכום כללי מקבוץ פרטים מביע לנו כח מקיף אחד על תנועות שונות, אבל ביחד עם זה מתאימות. מהרגשת המספר, תיכף מצטייר לפנינו המושג של נשמה מאיזה חזיון או ישות. למעלה מזה, בהעניינים הרוחניים, מושג המספר הוא מלא אורות קודש שנאצלו להוויית העולמות: 'המונה במספר צבאם', וזו היא ההבחנה החיובית של המספר. אולם גם שמה - במרחבי הרוח, בספירות העליונות, כמו בהדברים הנבראים, אנחנו מבחינים גם הצד השלילי שבתוכן המספר: פירוד הסכום לפרטים, לרבות הכמות בשביל מטרת רבותי האיכות שלהם בעלות בני מקבלי השפעה לאין גבול. לכנסת ישראל, גולת הכותרת של ההויה בכללותה על הכלל, ובפרטיה על כל פרט ופרט, יש התיחסות מצד המספר גם מצדו השלילי והחיובי שלו. משתמש לה המספר פעמים לטוב ופעמים לרע; החביבות שבספירת

139. ערפלי טוהר עמוד צט.

140. ערפלי טוהר עמוד צה.

141. אורות התשובה פרק יא סעיף ה.

ישראל בתורה, ולהיפך: 'ויך לב דוד אותו אחרי כן ספר את העם'¹⁴²; 'ידוע שבחיצוניות המספר הוא בנגוד להאחדות, אבל בקדושה הוא הפך: כל שמתרבה ומתפרט המספר - מתגלה יותר האחדות לפי המדרגות. (ברכנו אבינו כולנו כאחד, ר"ל כמדרגה אחת של אחדות). ועל כן בגמר האוהל מועד, שבתוכו כלול כל הבחי', כתוב ג"כ 'אשר פקד' - ר"ל מעצמו, מהיסוד הנעלם שהמספר גורם לאחדות, וזה שאמרו על משה רבינו: מחציו ולמטה איש, ומחציו ולמעלה אלוקים'¹⁴³.

יז. הפרוד בעולם החיצוני והאחדות בעולם הפנימי

בדרך התעלותו עולה האדם מן הפרט אל הכלל. בתחילת הדרך אין האנשים מבינים אלא את הפרטים הקיימים במציאות, אולם לאחר מכן מתברר שכל הפרטים כולם מתאחדים בכלל אחד. "כלל האנשים... אי אפשר להם להשיג במושג אחד את כלל התכלית האלהי, ע"כ יתפזרו להם המרכזים בתכליות שונות, ויהיה אצלם התורה והעבודה, החסד והרחמים, החכמה והנבואה וכי"ב - כל אחד ממלא תעודה נכבדה תכליתית, כי באמת כדאי הוא כל חפץ נכבד לעצמו להיות נקבע בתור תכלית לחפץ העליון בחיים, ואל כל אחד מאלו המרכזים שישיוגום לפרטיהם יוכלו לצייר המון מעשים והדרכות השייכים לו, ובזה ימצאו דרכם בחיים, עד שיתרוממו יותר, וכל מה שיתרוממו יותר - ישיגו את אחדות התכלית ביותר, עד שלפעמים יוכל איש להשיג בראשית דרכו את התכלית הכללי מפוזר בכל מעשה טוב, בכל מצוה פרטית, במדה בפני עצמה, וכשהכרתו תתרחב - ישכיל איך המצות הרבות ומעשים טובים רבים מתכנסים לקומם תכלית מאוחד, נשגב ונעלה, שהוא חפץ ד' הפנימי - תתכנס אצלו השגת התכלית, תחת היותם בנקודות מפוזרות, למקום אחד נשגב, עד שברום מעלת הדעת וההשגה הטהורה שיכול לכנס את כל פזורי התכליות אל מקום אחד, חפץ ד' בעולמו, שהוא ית' אחד ושמו אחד"¹⁴⁴. ואכן כך צריכים אנו להתבונן בדברים; תחילה לראות את הכלל, ומתוכו להבחין בפרטים. "כשהננו מסתכלים בספרא דאדם קדמאה, אמנם רואים אנחנו דור דור ודורשיו¹⁴⁵ לפרטי פרטים, אבל טרם כל עלינו להעמיד עצמנו על הבסיס שכל גילוי ספר פלאי זה עומד עליו: צלם האדם הכללי ומהלכיו. אחרי תפיסת הכלל, הננו נגשים לדון על אותם השמות המיוחדים שזרמי הפלג הכללי נקראו בהם. החוש של האמונה האלהית, שהוא כ"כ איתן, כ"כ קדמון לכל, אנו צריכים להגבירו כעת דוקא מצדו היותר רחב, היותר מקיף וכללי. אחר כך נבא לבירור המושגים אשר

142. אורות האמונה עמוד 117.

143. אורות האמונה עמוד 115.

144. חבש פאר, עין איה סעיף יד (דף מ ע"א במהדורת ירושלים תרפ"ה).

145. ע' בבא מציעא פה ע"ב, ע"ז ה ע"א, אבות דרבי נתן פ' לא והערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).

נסתעפו לימין ולשמאל: לזרות ולהבר את הסיגים אשר אבדו את חילם בהרחיקם ללכת, ולבור את הבר הפנימי אשר בנחלת יעקב איש תם, אשר לא יחסר כל¹⁴⁶, גם ציקי קדרה¹⁴⁷ - לשאוב את זוהמתה של הקדרה אשר דרך בישולה נגרפו בקרבה - אשר תדע לשמור את כבודה להביאם לה בחשאי, למען תדרך בעז ברוח שלו, היודע את טהרו ואמתו... מתמסמסים הם ההבדלים הפרטיים, כשהכלל המקיף זורח באורו הבהיר. לא הפרטים הם המתמסמסים, לא ההויה יורדת היא מעשרה, 'כי שמש ומגן ד' אלהים'¹⁴⁸ ו'לא תהו בראה לשבת יצרה'¹⁴⁹, אבל אותם ההבדלים הניגודיים שגורמים שכל פרט מעכב על חברו, שכל הגיון סותר את משנהו, וכל קבוצה אנושית צוררת את רעותה, וכל יחיד מהאישים מתנשא לאמר: אני אמלך ואפסי עוד; תהו זה ודאי שב גם הוא לתיקון ע"י הזרחת האוביקטיביות, ומזיקי עלמא פועלי און המתפרדים אינם יכולים להסתכל באור המקיף, והם משתברים מגבורת הריסותם המחבלת" וכו'¹⁵⁰. בעולם הפנימי אין כלל פירוטים; "האידיאליות הרוחנית אינה יודעת ממהות הפירוד כלל; מהיא מכירה רק את הכללות ואת האחדות; אין שום פרט נסקר אצלה כי אם בתור חלק של כלל. בשביל כך אינה יכולה להכיר שם טוב רק טוב כללי, ושום רע כי אם כשהוא רק כללי, ומתוך שרע כללי לא נמצא כלל, והכלליות הלא היא הולכת גם כן ביחס לההופעות שבצורת הזמן, שאין האידיאליות חושבת ומתקשרת בנקודה מיוחדת שבה, כי אם בכל שטפה הגדול, מתוך כך באה היא להכיר שלא יש במציאות רע, כי אם כולה היא טובה; 'זירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד'" וכו'¹⁵¹, וכל שעלינו לעשות הוא למצוא את המאחד שבין כל הפרטים: "יצריך לעיין בדברים איך למצא את החוק הפנימי שבמושגים, שבזה יתישרו הדברים ולא יהיו סותרים זא"ז... ועל כן שלום הוא שמו של הקב"ה, שהוא בעל הכחות כולם, הכל יוכל וכוללם יחד" וכו'¹⁵². עלינו להבין שיש שני עולמות, עולם פנימי ועולם חיצוני, ושניהם הם אמת. בעולם החיצוני האמת היא הפרוד, ובעולם הפנימי האמת היא האחדות. "יש כאן שתי

146. ע' סוטה ה ע"א (הערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).
147. פסחים נו ע"א. וע' ב"מ פו ב, ובסדור התפלה של ר' יעקב עמנון ז"ל דף קכ א (דפוס ראשון) ל'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד': "ולהעביר ריח רע ורוח רעה העולה מקדרה הפגומה" (הערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).
148. תהלים פד יב, וע' זחר פקודי רכד ע"ב (הערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).
149. ישעיה מה יח (הערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).
150. אגרות הראיה אגרת רסו (ח"א עמוד שג במהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"ב).
151. אורות הקודש ח"ב עמוד תנג: "הטוב הכללי האידיאלי"; ערפלי טוהר עמוד קיט. וראה עוד בהערות לאורות הקודש (עמוד תרח).
152. עולת ראה ח"א עמוד שלא.

אמתיות, הפנימית והחיצונית. אמנם יפה כתב בשל"ה¹⁵³ ע"ד הזוהר¹⁵⁴: אורייתא כולא סתים וגליא, ושמא דקוב"ה סתים וגליא, שהצד החיצון מתאחד בתורה עם הצד הפנימי, והביאור הוא שהעניינים המושכלים הם המה כערך סיבות ותכלית שיבאו הדברים החיצונים כדי לסבב את הצפון בהם. א"כ האמת היא אחת, וכך נאה לתוה"ק האחת היוצאת מד' אחד, שיהיו כל עניני' מתאחדים. ע"כ ראוי להראות שהאמת היא אמת אחת, המתגלה לפי ערך המשיגים בכיונים שונים¹⁵⁵. אלא שיש צורך להבין מדוע אכן קיימים שני העולמות הללו; מדוע קיים עולם שיש בו פירוד, כאשר יש עולם הנמצא במצב האידיאלי שבו שורה האחדות. ואת זאת מברר מרן הרב זצ"ל ב'עולת ראייה'. ב'עולת ראייה'¹⁵⁶ דן מרן הרב זצ"ל פעם נוספת בשאלה זו, ושם הוא כותב: "אילו היתה ידיעה לבני אדם בדבר השיווי הפנימי שלהם, לא הי' כל אחד מושך כ"כ לחוגו בקנאה יתירה, והיתה הפרטיות מתבטלת, ומתוך ביטול הפרטיות לא הי' חומר לבנות את הכלל. ע"כ שם השם יתברך בטבע שכל יחיד שבבני אדם אינו מתיחס אל העולם כ"א ע"פ פרטיותו ומתגדר בה, ובזה הוא משלים את הראוי לו, ולפעמים הוא רואה רצונותיו של חברו כאילו הם מיותרים בעולם, ואילו הי' דעתו קרובה כ"כ לציוריו של חברו, כמו שהוא קרוב לשל עצמו, היתה מתחלשת אצלו התיחדותו לעצמו, והיה חסרון בהשלמת פרטו, עד שמזה היתה תוצאה לחסרון השלמה אל הכלל כולו, וע"כ נשאר בגלוי השינויים בכל תקפם, ובפנים, בעומק רזי החכמה העליונה, שם המה מתאחדים, עד שלסוף, כשיושלם החינוך האנושי, לא תהיה צריכה הפרטיות לשמירה מעולה כזאת, ויהפך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד' ולעבדו שכם אחד, אבל כ"ז שהחילוקים וההבדלים יש בהם צורך לעולם, הרזים שעל ידם מתאחדות כל הפלגות הם נתונים בנרתק ומכוסים מעיני בני אדם" וכו'. גם כאן עומד מרן הרב זצ"ל על כך שהניגודים הם רק מהצד החיצוני, ואילו בפנימיות הכל מאוחד, אלא שכאן הוא מוסיף ומבאר שהצורך בניגודים בצדם החיצוני הוא על מנת להבליט את ייחודו של כל צד, ועל ידי כך לגרום ממילא לשכלולו של כל צד, שכן כל צד ירצה להבליט את ייחודו לעומת חברו. אילו לא היה קיים העולם הנמוך, של הנגודים, לא היה העולם משתכלל, ורק עתה, משקיימים הניגודים, יש מקום לשכלולו, ולהבאתו של העולם העליון לכלל שלמות.

153. הקדמה ג, א (הערות לעין איה).

154. פרשת אחרי מות עג, א (הערות לעין איה).

155. עין איה לברכות דף יד, פרק שני סעיף ז (עמוד 72 במהדורת ירושלים תשנ"ה).

156. עולת ראייה ח"א עמוד שפח.

יח. האחדות נותנת ערך לפרטים

רואים אנו אפוא שישנם שני עולמות. יש עולם עליון, מאוחד, ויש עולם תחתון, מפורט, והעולם העליון המאוחד הוא הנותן ערך לכל הפרטים כולם: "האחדות המחיה את הריבוי, הסופגת בתוכה את הריבוי, וממעל לכל מציאות ולכל תוכן היא מתנשאה, לא תוכל להמעיט את רשמי החיים, כי אם להרבותם על ידי שפעת אומץ וגודל האחדות לתוך הריבוי. וכל אחד מניצוצי הריבוי יש בו ברכה של גודל אין סוף... ולהבין את האחדות, להרגישה בכל עשרה, את האחדות ואת מקורה, את גילוי ההויה שלה ואת עזוזה - הננו נקראים לדבר במושגי האחדות על פי הופעת הריבוי. והריבוי האחדותי, זהו הריבוי העשיר שבעשירים, הריבוי של אחד של לפני אחד, כלומר השלמות יצל הריבוי בהוד תפארת האחדות האלהית"¹⁵⁷. המגמה האחדותית קיימת באופן גסטר בכל הפרטים, וגורמת להתפתחותם: "הסתתרותה של השקפת האחדות הוא דבר מוכרח, כי עם כל האיחוד שבהויה, עם כל שהכל הוא באמת טוב גמור מצד איחודו, אין אותו הטוב של העליה התדירית מתבטל, ואותה העליה התדירית מתגוננת היא בהתעדרנות של כל מציוי פרטי והתעלותו. כל מה שההארה ה[א]חדותית מתגלה, אין הדוויפה והבירור להעלאת כל פרט ולהחזרת כל רע לטוב מתעצם כל כך. על כן ההסתתרות של האורה האחדותית היא היא השולחת את החטיבה הפנימית, את המהותיות העצמית של המאור המאחד, אל המעמקים של הפירודים, והט הם החבלים והמצוקות הגורמים את האורה העליונה להגלות. ניצוצי הקודש המפוזרים בתהומות החושך מתלקטים אחד אל אחד על ידי הירידה של האורה העליונה האחדותית בתוך מעמקי הסתר של ההשקפה המפרדת"¹⁵⁸, והיא הנותנת את הערך לפרטים השונים: "המציאות כולה הרי היא עולה בציר האמת שלה, והפרטיות מתגדלת לצורה כללית, והולכת ומתאדרת היא בתוך הכלליות הגדולה הבלתי גבולית, שדוקא שם היא מוצאה את איתניותה. והידיעה האלהית, ברום אמתה, בכלליותה, היא היא גם הפרטית ביותר חודרת, המלאה אמת, ומחודרה חטיביות, שלא יפול צרור ארץ. והבינה העליונה החובקת כל עולמים, והחכמה האדריכלית המיוחדת לכל עולם ולכל בריה, הרי הן מתיחדות בחוברת, והענפים מתאחדים בשרשיהם בשביעת יניקת זיו לשדם לרויה. וברוחו של כל ישר לב, של כל צדיק אוהב צדקות, ההרמוניה הזאת מפעמת את צלצוליה, ורוח הקודש, רוח קודש קדשים, הולך ומתגבר להחיות עולמי עד וכל אשר בהם"¹⁵⁹.

157. אורות הקודש ח"ב עמוד תג: "הרבי האחדותי", וראה בהערות שם (עמוד תרו).

158. אורות הקודש ח"ב עמוד תנז: "התגלות הטוב בהשקפת האחדות".

159. אורות הקודש ח"ב עמוד תיג: "התנועה הכללית וההשגחה".

יט. האחדות והפרוט בבמות

והיחס הזה שבין שני העולמות מבוטא אף בעניין הבמות. במות היחיד, היה זמן שהותרו, ולאחר מכן נאסרו והרב רואה בכך את היחס שבין ההתפרטות והכלליות: "אמנם יקרה היא לנו הכמותיות הצבורית, אבל לא מצד געגועים בהמיים המגלמים את המחשבה, כי אם בסגולה בהירה, בהעמדת הסגולה של היחידים במלוי קדושתם, בצביון קדשם ואור טהרת מדותיהם. וממכון מלא אוצר חיים כזה ראוי לבא להכללה צבורית שכמותה נעשית כלי מוכשר לקבל את שפעת האורה של כל הנקלט באוצרות היחידים, המשפחות, העדות והשבטים, ועושה אותם חטיבה אחת עליונה המאירה באור שבעתיים. על כן מוכרחת היתה במת היחיד להיות מותרת¹⁶⁰, אחרי שבכללות נתאגדה הצבוריות צריכים למלאותה ענין, והשלום הוא הכלי המחזיק את הברכה¹⁶¹, והברכה עצמה מה היא? - קדש ד' העליון בכל סגולותיו. אמנם אחר שחזתה הנבואה ברוח קדשה שהמלוי הפרטי כבר בא לגמר בשולו באופן הראוי להיות מצטרף אל הכלליות, אז בא תור האחדות הכללית הנאדרה בקדש לעד, ובמת היחיד - גם אותה המוקפת יריעות ומחיצות, שעולה הרבה בפנימיותה על מצבה הפתוחה לכל - גם היא נאסרה¹⁶⁰, ונקבעה קדושת בית עולמים הכללית: 'זאת מנוחתי עדי עד'¹⁶² וכו'¹⁶³; 'הציור דבמה הוא, אע"פ שמצד עצמה הי' הדבר טוב, אבל ראוי להאסר מפני היותו מפסיד לדבר יותר נשגב וטוב, דהיינו השלום שיבנה ע"פ ההכרה של דעת את ד'. והנה בבמה הי' זמן היתר הבמות, דהיינו כשלא הי' אופן לחוש לביטול מרכז כללי" וכו'¹⁶⁴, "והנה בהיותנו על אדמתנו ונבנה בית עולמים, הי' הוא המרכז ומקום האחדות, ע"כ נאסרו הבמות הפרטיות אע"פ שהי' אפשר להתאחד ג"כ ע"י הבמות בקיבוצים קטנים. אבל הבקשה הקטנה מביאה פירוד להמרכז הגדול, ותבטל אחדות האומה, שרק ממנה תצא תכלית רצון ד' " וכו'¹⁶⁵. ובכך רואה הרב גם את המחלוקת בין רבן גמליאל וחבריו, שגרמה להעברתו של רבן גמליאל מתפקידו: "ר"ג סבר שהצלחת כלל ישראל ואחדותם תלויה בהגדלת ערך הנשיאות שהוא מרכז הכלל, אמנם הרבים הראו לדעת כי כבוד ת"ח הפרטיים, שבא לא מהכרת, כ"א מנדבת לב והכרה

160. שלהי זבחים (הערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).
 161. סוף מסכת עוקצין (הערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).
 162. תהלים קלב יד (הערת מרן הרב צבי יהודה זצ"ל).
 163. אגרות הראיה אגרת תשמו (ח"ג עמוד יב במהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשכ"ה).
 164. עין איה לברכות דף יד, פרק שני סעיף כב (עמוד 77 במהדורת ירושלים תשנ"ה).
 165. עין איה לברכות דף יד, פרק שני סעיף כ (עמוד 76 במהדורת ירושלים תשנ"ה).

בקדושת התורה וגדולת חכמי, תרומם יותר את רוח הכלל בתורה ודעת ויראת ד"מ¹⁶⁶.

כ. חשיבותן של מדרגות הביניים

אלא שכאן נשאלת השאלה: מהו הקשר הקיים בין שני העולמות הללו? כיצד מצד אחד אותו עולם הוא גם מפורד וגם מאוחד? הרי מלחמה קיימת בין שני העולמות הללו: "שתי השקפות עולם הן: ההשקפה המאחדת וההשקפה המפרדת... אין קץ לעומק המלחמה שבין אלו ההשקפות, החיצונה והפנימית. כל הארחות של העלילות שבעולם הולכות הן אל מקום אחד, להוציא אל הפועל את השליטה של ההשקפה האחדותית בכל העולמים, ולשעבד את השקפת הפירוד אליה" וכו'¹⁶⁷, ונשאלת השאלה: כיצד את אותו עולם ניתן לראות הן כעולם מפורד והן כעולם מאוחד? וכמדומה שההסבר לדבר נעוץ במציאות מדרגות הביניים הקיימות במציאות. באחדות עצמה קיימות מדרגות: "האחדות המופעה בעולם היא מדרגה שניה מול האחדות המוחלטה, שהיא היחידות בערך העולם" וכו'¹⁶⁸, וכך הוא בכל הבריאה כולה, אולם בין המדרגות השונות קיימות גם מדרגות ביניים: "בכל המערכות המחולקות של המציאות החמרי והרוחני, הקודש והחול, הננו מוצאים את היחס המקשר אחת לחברתה ע"י איזה אמצעי שמחברם ע"י הוייתו המשותפת שיש בו ממין העליון וממין התחתון, מהימין ומהשמאל, מהרוחניות והחומריות, מהקודש והחול" וכו'¹⁶⁹, וכך הוא גם ביחס לתקופות השונות. במהלך התקופות השונות קיימת "עליית האדם ממדרגה למדרגה, מדור לדור ומתקופה לתקופה עד סוף כל הדורות"¹⁷⁰, אולם בין התקופות השונות קיימות תקופות ביניים, כאשר הדבר מבוטא בספרי הדורות: "מן התחלת התגלות המחשבה העברית, בספרים שאחרי כתבי הקדש, התלמודים והמדרשים, שהם הנם שדה העבודה עצמה, המצומדים אל המחשבה הנצחית במעמד ישר - למשל מן ספרי רב סעדיה גאון, הרמב"ם, הכוזרי, חובת הלבבות, העקדה, העקרים ודומיהם, וכה ילך הקו הלך והקיף לאטו, עד ספרי ראשית חכמה, של"ה, מהר"ל מפראג וכל הדומים להם, ומהם עד ספרי הדורות המאוחרים, ספרי הגר"א ותלמידיו, הגר"ז מלאדי וכל בעלי ההסברה שבחסידות, וכל הדומים לאלה ולא להם וכל המתילדים מהם, ספרי הרמ"ח לוצאטו, יסוד ושורש

166. עין איה לברכות דף כז, פרק רביעי סעיף ח (עמוד 111 במהדורת ירושלים תשנ"ה), ועיין שם עוד בסעיפים ט, י, כ, כא, כג.

167. אורות הקודש ח"ב עמוד תנו: "התגלות הטוב בהשקפת האחדות".

168. עולת ראיה ח"א עמוד כה (וכן נדפס בחבש פאר דף מח ע"ב).

169. עץ הדר, ראש אמיר (עמוד א במהדורת ר"י זולדן, תשמ"ו).

170. אדר היקר עמוד לו.

העבודה וכיוצא בו, וכל הספרים הממצעים בין תקופה לתקופה" וכו'¹⁷¹. והאמצעיים הללו שבין אחד לשני, הם הגורמים לאחדות: "קוי אורה יופיעו עלי תבל ארצה בשלשת הארחות המוכרחות להחלק לפי הכרתנו התמידית: החסד המשפט והשורה הממצעת בינותם, הכללות והפרטות והצדדים המחברים אותם זה לזה, וכאלה בכל פינות המציאות, שעל ידם הננו מכירים איך שהקוים הנם שבים למקום אחד, לצורה תכליתית אחת החובקת בתמותה את כל רוחב המציאות כולו, מעבר מזה האחדות התחתית המתגלה לפנינו, הכוללת את הגוונים שבקוים השכלים והכחניים הכלליים כפי תמות צורתם ותכונתם העצמית, ומעבר מזה מה שעצם הכח הנמצא בקרבם לתמם את חזיונותיהם לאחד את הוייתם בתפקיד המציאות, הלא גם זה הוא קו רשום ומיוחד ועולה למקום אחד, עם תכונתם של הקוים עצמם - אלה הנם הליכות עולם שמסיני נמסרו למשה, בהורדת המדע האלהי מרום גבהי מרומים עד שפל ההכרה הארצית אשר לאדם, למען ימצא על ידה את תעודתו העליונה הצפונה בקרב" וכו'¹⁷².

בגלות לא היו קיימות מדרגות הביניים, ולכן נוצר נתק בין החלקים השונים. "הגלות דלדלה את הכחות הרגשיים והציוריים, יחד עם גבורת החיים והמנוחה האסתתית, ונשארה השפעת השכל - בדליגתה הרוחנית - מצורפת אל המעשה. מקום השלבים הרוחניים הממוצעים: הרגש והנטיה הברשית, נשאר פנוי: 'אין לנו שיוך רק התורה הזאת'" וכו'¹⁷³. וכך הוא בכל המדרגות הנמוכות. אולם במדרגות הקדושה מחוברות הן המדרגות השונות זו לזו, וקיימת ביניהן אחדות: "כי המדרגות שירדו בקדושה בדרך עילה ועלול, תשאר המדרגה הראשונה במדרגתה ומעלתה, אלא שהשתלשלות היא כענין תוספת ודבר שנתחדש" וכו'¹⁷⁴; "יסודות התורה הם הפשט והסוד; הדרוש והרמז הם אמצעיים לקשר ולשלב או הרום עם התחתית, והפרטים רבים מאד" וכו'¹⁷⁵, ו"מכל מקום כל מדרגות הטוב והקודש צריכות להיות מקושרות זו עם זו, ויחד כולן יעשו חטיבה אחת להאיר עליו אור ד' ותורתו העליונה בנעם ד' וטובו"¹⁷⁶. והתפילה היא שגם המדרגות הנמוכות יותר תהיינה מקושרות ומאוחדות באחדות זאת, ו"כל חלקי השלימות היותר שפילים כולם מסודרים אצלו, ולא תחסר לו שום מעלה אפ' קטנה שבקטנות, והכל יהי' מקושר אצלו עם

171. אדר היקר עמוד טז.

172. חשב פאר, עין איה סעיף יז (דף מה ע"א במהדורת ירושלים תרפ"ה).

173. אורות, אורות התחיה סעיף לה (עמוד פא); ערפלי טוהר עמוד פב, עיי"ש וכן נדפס בחזון הגאולה עמוד סט, וראה בהערות מרן הרב צבי יהודה זצ"ל לאורות שם.

174. עין איה לברכות דף ה, פרק ראשון סעיף כט (עמוד 15 במהדורת ירושלים תשנ"ה).

175. גנזי ראי"ה ח"ו, לשבת חנוכה סעיף ג (עמוד 14).

176. אורות התשובה פרק יד סעיף טו.

תעודתו הרוממה" וכו'¹⁷⁷. לגבי ידיעת השי"ת למדנו כי "ידיעת השם ית' כוללת שתי אלה: הידיעה האמתית הדרושה להישיר המעשים ולרוממם, והשנית... לדעת ערך ההכנות וערכי התכליות ואיך הם קשורים זה בזה, הוא מה שנוגע לגדולת הנפש חוץ לערך המעשים" וכו'^{177א}, וכך הוא גם בכל שאר הידיעות. בכל ידיעה יש לדעת בנוסף לעצם הידיעה, גם את התכלית, ואת האמצעים שבהם ניתן יהיה להגשים את התכלית, ואת הקשר בין הדברים, על מנת שתוצר אחדות אחת. "האחדות מובנת בהיותנו יודעים ששליטת השם ית' היא מיוחדת בהתחלת הסיבות הראשיות המסבבות את כל המון המעשים שהמה בערך השמים, ובגמר כל מגמה ותכלית שימצא שיהי' נפעל שהוא כערך הארץ, ובכל האמצעיים הרבים והסיבובים השונים והמסובכים, לפי השגתינו, שהם דומים לד' רוחות העולם הממוצעים כמחברים לפי הציור החיצוני השמים עם הארץ. והנה עקר פרי המישרים לפעולות הטובות וההנהגה הטובה היוצא מלימוד האחדות הוא למען נדע להתנהג בכל האמצעיים הנראים כמפוזרים בארבע רוחות השמים, לאין תכלית ומטרה מאוחדת, רק לתכלית הטוב והנשגב" וכו'^{177ב}. עלינו להשתמש בכל האמצעיים למען האחדות. ואת האחדות ניתן ליצור על ידי איחוד בין המדרגות השונות; על ידי כך שכל מדרגה תהיה מחוברת לחברתה, ותהווה בסיס לה. המגמה היא "לאחד את כל העולמים, לנצח את המות, להעשיר את חיי החיים ממרומי מקוריותם - כל החפצים ההם, וכל מה שלמעלה מהם, בלא פרוד וקצוץ, קבועים בנשמת הכלל, בצורת כנסת ישראל, בדמות דיוקנו של יעקב. וכל מה שיש לחלק באלו ההדרגות בין עליון לתחתון, בין פרטי לכללי - כל אחד נעשה בסיס לחברו, וחברו העליון נעשה לו תוך, נשמה ואור" וכו'¹⁷⁸; "נראים הדברים שההתהוות של כללות היש בכלל הולכת היא מלמעלה למטה; בתחלה מדרגה עליונה חזקה בישותה, והיא עצמה מסבבת בתור סבה את הדרגה המציאותית שלמטה ממנה, וכה הולכים הם המהלכין הדרגאים זה אחר זה. אבל בכל דרגה בפני עצמה, ביחש לבנינה הפרטי, הולכת היא המדה של התפתחות מלמטה למעלה, והיצירה הזעירה תגלה תחלה, ואח"כ היא מתעלה, מתרחבת, מתפשטת, מתרוממת ומתנשאת עד למעלה למעלה. בהסתכלות פנימית בעמקי הנשמה רואים שהכח הפועל התדירי של החיים האמיתיים העליונים איננו פוסק מעבודתו אף לרגע, הוא רצוא ושוב כמראה הבזק" וכו'¹⁷⁹.

177. עין איה לברכות דף יז, פרק ראשון סעיף סט (עמוד 87 במהדורת ירושלים תשנ"ה).

177א. עין איה לברכות דף יג, פרק שני סעיף ה (עמוד 71 במהדורת ירושלים תשנ"ה); עולת ראיה ח"א עמוד רמה.

177ב. עין איה לברכות דף יג, פרק שני סעיף ד (עמוד 71 במהדורת ירושלים תשנ"ה).

178. אורות הקודש ח"ב עמוד רפט: "הקדושה העליונה הכללית"; ערפלי טוהר עמוד ג.

179. אורות האמונה עמוד 2 וראה אורות הקודש ח"א עמוד קעב: "הנהרה הנשמיתית".

והחיבור הזה שבין המדרגות השונות איננו חיבור ערטילאי, אלא זהו חיבור ממשי של חיים. "והנה חיי האדם מורכבים מנר", ונודע שיש לכל אחד משלש אלו בחינות - עשר ספירות, שע"י זוכה בחיים ובא ע"י השתלשלות מריש כל דרגין עד מדרגתו. והנה ענין אור ישר ואו"ח, שצריכין המדרגות להתקשר ממטה למעלה עד שרשם לשאוב מים ממעיני הישועה, ואח"כ חוזר למטה ע"י קישורם זב"ז, ואז נגמר השפע וחיים בנשפעים" וכו'¹⁸⁰. ומכיוון שזהו חיבור של חיים, הרי המציאות "שכל המדרגות כלולות זו בזו"¹⁸¹, גורמת לכך ש"בכל חלק מהן ניכר חסרון כולן" וכו'¹⁸¹, "וכל מה שיחסר חיבור עם הדרגה היותר ירודה, לעומתו יחסר החיבור עם הגדולה שבמדרגות, כי השלימות הגמורה היא חיבור עם הכלל כולו, בכל אופן ומידה שהוא"¹⁸². "המדרגות יונקות הן זו מזו. אין הבדל באמת בין העריגה להאומה ובין האור האלהי שלה. לפעמים יש שהעריגה האורית היא יותר רוחנית ואצילית, ולפעמים להפך - ההרגשה של הכלל ומעמדו, ערכו ותקוהו היא יותר רוחנית, טהורה ואצילית" וכו'¹⁸³.

נמצאנו למדים שהצורך במדרגות השונות קיים דווקא בשל מגמת האחדות הקיימת בבריאה. בבריאה קיימים שני מישורים: מישור של פרוד, ומישור של אחדות. שני המישורים הללו - אמת הם, וכל אחד נצרך הוא בשעתו. הפרוד, מצד אחד, נצרך הוא על מנת לפתח את הצדדים השונים הקיימים במציאות, אולם לאחר שכל צד התפתח, יש להגיע לתכלית, לאחדות. וכדי ליצור את האחדות יש צורך במדרגות ביניים רבות היוצרות רצף אחד, ועל כן קיימות מדרגות רבות במציאות שלנו.

ההמשך אי"ה בגליון הבא

180. גנזי ראי"ה ח"ד, דוד המלך סעיף א (עמוד 30).

181. עין איה לברכות דף ג, פרק ראשון סעיף ז (עמוד 5 במהדורת ירושלים תשנ"ה).

182. ערפלי טוהר עמוד מז.

183. ערפלי טוהר עמוד קיג.